

Kogumik „Mulgi rahvarõivad“ Eesti rahvarõivaalase kirjanduse kontekstis. Uuriija ja meistri vaade

Inna Raud

Eesti rahvarõivad kui kultuurinähtus on olnud kirjasõnas kõneaineks juba 19. sajandi lõpuaastatel, mil rahvuslik liikumine tõstis esile rahva sel ajahetkel kadumas olnud omapära. Tolleaegsete nädalalehtede Sakala ja Postimees asutajad C. R. Jakobson ja K. A. Hermann rõhutasid oma kirjatükkides rahvariiete alalhoidmise ja kandmise tähtsust. Rahvarõivaid mitte ainult ei õhutatud kandma, vaid ka koguma ning neid tundma õppides teostama rõivaid ilusamini, kui seda talupojakultuuris tehti. (Kimm 1985: 113–120.)

Kirjasõna tähtsust millegi sümboliks kujunemisel ilmestab näide Mulgi kuue ülistamise kohta: „Nii hästi on mees veel mulgid oma toredates mustades pikkades kuubedes, punasega välja õmmeldud“ (Kimm 1985: 112). Või kuidas Carl Robert Jakobsoni vend Eduard Magnus juhatas ühe Mulgi nöörikuuega peremehe Peterburis kunstinäitusele ja kõik sellest lummatud olid (Jacobson 1891). Pikk-kuube peeti rahvarõivaste propageerijate poolt tähtsaks rahvuslikuks tunnusmärgiks ning soovitati seda ikka kanda ja au sees pidada (Sakala 1882: 1–2). Nii on see tänapäevani. Lisaks ühiskonnas oluliste isikute eeskujule on trükisõnal jõudu nii suhtumist kujundada kui ka teavet levitada.

Rahvarõivaste uurijana tõden vajadust nii esemekesksete kui ka piirkonna-põhiste uurimuste järele. Vaadeldavad liinid on erineva struktuuriga, kuid siiski omavahel tugevas seoses – esemega kaasneb piirkond ja vastupidi. Kui vaadata tagasi ajalukku, siis muuseumidesse kogutu põhjal teostatud uurimistegevus lähtus esmajoones esemeliinist, st eesmärgiks oli iga esemetüübi ajaloolise arengu rekonstrueerimine, võttes arvesse ka kogudes leiduvate esemete päritolu. Trükisena ilmus 1927. aastal Ilmari Mannineni suurteos „Eesti rahvariiete ajalugu“ (kordustrüki 2009, 2017). Julgen arvata, et tegemist on meie rahvarõivamaailma „piibliga“, millest ammutab teabejõudu iga selle valdkonna uurija. Tuleb rõhutada ka ERMi aastaraamatutes ilmunud artiklite tähtsust (Astel 1967; Kuigo 1968; Kuigo 1969; Kurrik 1937; Leinbock 1925; Sild 1962; Sild 1969; Voolmaa 1971; Voolmaa 1975; Voolmaa 1977; Voolmaa

Foto 1. Raamatu "Mulgi rahvarõivad" esitus. TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna foto.

1984 jne). Esemeliikide tüpoloogiline kaardistamine võimaldab selgemalt teadvustada nende levikuala. Mulkidel on, mille põhjal end positioneerida – lisaks pikk-kuubedele tunneb mulgid ära vaipseelikute, puusapõlled, käetekkide, peakatete, kaukaga särgi, pastla- ja püksitüübi jne järgi. Esemepõhiselt teemaga tegeledes ja neid tüüpideks liigitades tekib teadmine piirkondlikest eripäradest, kuid mitte kogu komplektist kui tervikust.

Rahvarõivakomplekte on tutvustatud piirkondade kaupa kolmes üleeestilises monograafias (Kurrik 1938; Moora 1957; Kaarma, Voolmaa 1981 [2015]). Kõigis neis on lisaks rahvarõivakostüümide koostamise õpetustele ka valik tehnilisi õpetusi, lõike- ja mustrijooniseid. Nädiskomplekte ja nende osi on esitletud valikuliselt. Nii on olukord ka Mulgi rõivaste osas. Kahes hilisemas kogumikus on kajastatud autorite poolt valitud piirkondadest – Hallistest naise, neuu ja mehe ning Paistust kolme naise rahvarõivakomplekte, millest kujunesid aastatega n-õ mundrid. Praeguseks on olemas vajadus kihelkonniti põhjalikuma uurimistöö järele, sest iga väike piirkond on kellelegi oluline ja seni tehtud poliitilistest valikutest enam ei piisa.

Tiina Jürgeni raamatu „Mulgi rahvarõivad“ (2015) suurim väärtus on viie kihelkonna sisese variatiivsuse tutvustamine koos lugude ja legendidega, esitledes nende kaudu inimese suhet rõivastusega. See kätkeb lisaks valmistamisele ja kasutamisele ka traditsioone, uskumusi ja mõjutusi ning aitab vastata miks-küsimustele. Näiteks miks oli naiste särgi rinnalõhik pikem kui neidude oma (lk 30) või miks tehti vaipseeliku tagumine osa paks (lk 37).

Vormilise kõrval on raamatus tähelepanu pööratud ka rõivastusele kui sotsiaalsele märgile. Näiteks teabele, et pruudi seelik oli punane ja selle alläärt kaunistasid 19. sajandi I poolel vaselised, tinulised ja mõnede teadete järgi ka tilisevad klaas- või kardtilgutid, on lisatud, et Karksi noorik pidi „vajalike rõivaste puudumisel need laenama“ (lk 38, 40). Teine näide puudutab surirõivaid – Paistus hoiti mõnes peres ilusast valgest riidest tehtud pruudisärki uuena ning võeti kasutusele alles surisärgina (lk 233). Pidulikumatel puhkudel peeti tähtsaks „petuse“ abil puhtam välja näha (lk 32, 234). Võib tõdeda, et kogukonna arvamus oli ja on ka praegu oluline.

Raamatu kasutamine rõivakomplekti koostamiseks on loogiline. Kihelkonniti on eraldi peatükid naise (koos neiuga) ning mehe rõivaste kohta. Alustuseks on nimetatud kõik komplekti osad ning neile järgnevad esemete põhjalikud kirjeldused ajalises perspektiivis. Mulgimaa rõivad tunduvad tervikuna oma olemuselt sarnased ja seetõttu esineb kihelkonniti tekstis palju analoogiaid. Esmapilgul liigsena näiv kordamine on vajalik nende lugejate jaoks, kes huvituvad vaid oma kodupiirkonnast. Küsimusi võib tekkida vanema- ja uuematüübilise rõivastuse ajalise piiri kohta, kuid olukord on lahendatud tunnuste esiletoomise abil – näiteks: Paistu, Helme ja Tarvastu särkide puhul on uuemamoelisusele viitav märk punase maagelõngaga tikitud geomeetrilise ristpistetikandi kasutamine (lk 234, 142, 437); Hallistes-Karksis aga lõige (lk 32, 34). Terviklike komplektide visualiseerimisele aitavad kaasa ilmekad fotod ja joonised nii 20. sajandi algusest kui tänapäevast. Nende vaatlemine annab teavet komplektse üldmulje (osad, proportsioonid) ja ka kandmistraditsioonide kohta. Näiteks on fotode ja jooniste abil arusaadavalt esitletud rätide pähesidumist, vööde köitmist ja vöörati kinnitamist. Lõbus oli märgata, kuidas tänapäeval Paistu sukkade kandmise traditsioone on järgitud – sääreosa topiti takku või paberit täis, et „jalg jämedam ja ilusam välja näeks“ (lk 379). Positiivne on nii suve- kui talverõivaste esiletoomine. Kuid veidi kurvaks teeb, et laste rõivad on jäänud eraldi tähelepanuta. Vajadus selgitusteks noorte laulu- ja tantsupeo kontekstis on täiesti olemas. Kohati tekstist siiski viiteid leiab – näiteks Paistu puhul sukkade ja Tarvastus pikk-kuubede kohta (lk 379, 518).

Rahvarõivaste valmistamine nõuab lisaks tehnoloogiate nimetamisele täpseid kirjeldusi nii materjalide, lõigete kui mustrite osas. Mõõdud sõltuvad paljuski kandjast, kuid teatud rõivaosade puhul on originaalist lähtuvalt mõõtude järgimine siiski oluline, näiteks särgi õlalappide, krae ja värvli laiused, tikandite ja pikk-kuuel lõhandikulapi suurused jne. Kõige täpsemalt on tegijale vajalik teave edasi antud vööde ja pookade osas – lisaks mõõtu- dele ja värvilahendusele on olemas kirivöö korjamise muster ja kõlapaelte rakendused. Püütud on tekitada mõõtkavasüsteem (hallid märgised), kuid

seada ei ole kasutatud kõigi esemete juures. Nii jääb ikkagi kohati õhku küsimus triibustike laiuste, tikandi ornamendi suuruste, särgi detaili mõõtude jne osas. On küll teada, et nüüdisaegsed materjalid ei võimalda väga täpselt vanu esemeid järgi teha, kuid siiski püstitatakse üha sagedamini eesmärgiks võimalikult originaalilähedase tulemuse saavutamine. Seega sügavama huvi puhul tuleb ikkagi esemeid numbrite alusel muuseumisse täpsemalt vaatlema minna. Lihtsalt rahvusliku ainese kasutamise ideid ja detaile, mida tegemisfaasis tähele panna, jagub rohkesti ning usun, et paljudele on raamatust abi ka rõivaste valmistamisel.

Ajas on muutunud nii rahvarõivad kui ka nende kohta käivad väärtushinnangud, muutunud on ka uurimisküsimused. Eelkõige on põhjust tänuolik olla teadlikkust kasvatavale kooliharidusele ning kõigile, kes on talurahva elu-olu jäädvustamisel osalenud. Mulgid on saanud endale oma rahvarõivaste „piibli“, üldine ajaloo- ja rahvarõivahuviline aga arusaamise Mulgimaa kultuuriloost.

Allikad

Astel, Eevi 1967. Eesti rahvapärased pastlad XIX sajandil ja XX sajandi algul. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXII*. Tallinn: Valgus, 188–211.

Jacobson, Eduard Magnus 1891. Rahwa-riietest. – *Postimees*, 03.01.1891, 3.

Jürgen, Tiina 2015. *Mulgi rahvarõivad*. Viljandi: TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, Viljandi Muuseum.

Kaarma, Melanie, **Voolmaa**, Aino 1981 [2015]. *Eesti rahvarõivad*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kimm, Marin 1985. Rahvarõivaste probleem eesti avalikkuses 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi

algul. – *Eesti külaelu arengujooni*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, 110–127.

Kuigo, Elle 1968. Eesti särkide löikest XIX sajandil ja XX sajandi algul. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIII*. Tallinn: Valgus, 256–285.

Kuigo, Elle 1969. Naistesärkide kaunistused Eestis XIX sajandil. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV*. Tallinn: Valgus, 75–121.

Kurrik, Helmi 1937. *Villased meestevööd*. *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XI*. Tartu: Postimees, 120–147.

Kurrik, Helmi 1938. *Eesti rahvarõivad*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Leinbock, Ferdinand 1925. Kabi- ja pottmütsid. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat I*. Tartu: K.-Ü. “Postimehe” trükk, 6–103.

Manninen, Ilmari 1927 [2009, 2017]. *Eesti rahvariiete ajalugu*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Moora, Harri (toim.) 1957. *Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Sild, Hilja 1962. Kuidas kanti mulgi puusapõlli? – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XVIII*. Tallinn: Valgus, 234–237.

Sild, Hilja 1969. Linuk ehk sabaga tanu. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV*. Tallinn: Valgus, 58–72.

Voolmaa, Aino 1971. Eesti rahvarõivaseelikud. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXV*. Tallinn: Valgus, 106–144.

Voolmaa, Aino 1975. Põll eesti rahvatraditsioonis. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXVIII*. Tallinn: Valgus, 131–163.

Voolmaa, Aino 1977. Meestepüksid eesti rahvarõivastes. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXX*. Tallinn: Valgus, 22–43.

Voolmaa, Aino 1984. Õlakatted ehk ülevisked eesti naiste rõivastuses. – *Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXXV*. Tallinn: Valgus, 70–79.

Sakala 1882 = Eesti rahva-riietest. Äratuse kiri. – *Sakala*, 18.09.1882, 1–2.

Inna Raud. *Sandra Urvaku* foto.

Inna Raud (s 1964) on käsitööalase kõrghariduse omandatud TÕ Viljandi Kultuuriakadeemias rahvusliku tekstiili erialal (2010) ja pärandtehnoloogia magistriõppes (2014). Ta on koordineerinud pikaajalisi rahvarõiva-alaseid koolitussarju Kurgjal (2012) ja Setomaal (2010–2013). Ta on raamatu „Vändra kihelkonna rahvarõivad“ (2016) autor ning Pärnumaa rahva-rõivaste raamatu üks koostajatest (2017). Alates 2010. aastast Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis käsitöö valdkonna aineõpetaja ning 2014. aastast Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili lektor.

The collection *The Folk Costumes of Mulgimaa* in the context of the literature on Estonian national costume from the viewpoint of a researcher and craftsman

Abstract

Estonian folk costumes were foregrounded as a cultural phenomenon in the records written by the leaders of the Estonian national awakening already in the late 19th century. The statements made by them emphasised the importance of wearing and preserving folk costumes.

The main research activity based on museum collections has historically been centred primarily on artefacts, with the aim of the reconstruction of the historical development of each type, taking the origin of the artefacts found in the collections into account. Approaching the subject matter by focusing on the artefacts and classifying them into certain types does help one to gain an understanding of regional specificities, but not of an outfit as a whole. As a researcher and seamstress of folk costumes, I recognise the need for both artefact-centred studies and regional studies.

Estonian folk costumes have previously been treated in three nationwide monographs that have focused on different regions. In addition to instructions on how to make folk costumes, the monographs also contain a selection of technical instructions and illustrations showing the cuts and patterns of sample outfits. At present, there is a need for conducting an in-depth research that would concentrate on each parish separately.

*The greatest value of Tiina Jürgen's book *The Folk costumes of Mulgimaa* (2015) is the presentation of the variations between the five parishes, together with stories and legends through which we understand people's relationship to clothing. In addition to such formal aspects, the book also pays attention to clothing as a social phenomenon.*

It would make sense to use the book for the purpose of putting together an outfit. After mentioning the component parts of the costumes by concentrating on each parish separately, detailed descriptions of the artefacts are presented in chronological order. Although the repetitions may at first glance appear superfluous, they are needed for those readers who are only interested in their own region.

Lively photographs and illustrations, which, for example, depict clearly the ways of tying a headscarf, wrapping girdles, and attaching wide textile girdles,

allow us to visualise the outfits as process. The foregrounding of both summer and winter clothing is commendable. Children's clothing has unfortunately been disregarded, although it certainly deserves special attention with the Estonian Song and Dance Festival in mind.

In addition to mentioning certain techniques, the process of making folk costumes requires exact descriptions of the materials, cuts, and patterns involved. The most precise information craftsmen can find in this book is related to girdles and edges, but at times questions remain over the nuances of craftwork. Although it is well-known that it is difficult to create faithful reproductions of old pieces of clothing with modern materials, creating a piece that resembles the original as much as possible is more and more often the goal.